

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.33>

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЕНСАЦІЇ ТА ВИДИ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В ІТАЛІЇ

Булеца С.Б.,

*докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Булеца С.Б. Особливості компенсації та види моральної шкоди в Італії.

У цій статті проведено аналіз норм чинного законодавства Італії, що визначає підстави та порядок компенсації моральної шкоди, на предмет повноти регулювання суспільних відносин, що виникають з причин компенсації моральної шкоди, а також розглянуто деякі проблеми, що виникають у судовій практиці при компенсації моральної шкоди. З урахуванням цього, розглянуто поняття моральної шкоди та розглянути його співвідношення з видами шкоди проаналізовано порядок застосування різних нормативних актів, механізм регулювання компенсації моральної шкоди, недоліки та можливості вдосконалення цього механізму; оцінено наявні критерії визначення розміру грошової компенсації, складу осіб, які мають право вимагати захисту порушених громадянських прав шляхом компенсації.

Предметом дослідження у цій статті є розгляд причин виникнення правової конструкції компенсації моральної шкоди, вивчення еволюції механізму правового регулювання компенсації моральної шкоди у Італії. Актуальність дослідження обумовлена значущістю вивчення особливостей регулювання цивільно-правового механізму інституту компенсації моральної шкоди та необхідності систематизації поглядів на розуміння розвитку механізму правового регулювання інституту компенсації. Також необхідно відзначити важливість проведення порівняльного аналізу компенсації моральної шкоди як способу захисту цивільних прав. Названо кілька формулювань поняття моральної шкоди, багато уваги приділено проблематиці визначення даного поняття, умов відповідальності за заподіяння шкоди.

Автор зазначає, що досвід компенсації моральної шкоди в Італії може бути корисним для врахування при розробці правового регулювання України. Принцип компенсації моральної шкоди відображає визнання того факту, що порушення прав може спричинити не тільки матеріальний збиток, але і шкоду для психологічного благополуччя і гідності постраждалої особи. Італійське право надає можливість особам, які зазнали моральної шкоди, вимагати компенсації від осіб, які спричинили таку шкоду. Компенсація моральної

шкоди включає в себе не тільки фінансову компенсацію, але й визнання порушення прав та публічної виправи.

Україна також має законодавство, що регулює компенсацію моральної шкоди, проте можна врахувати позитивний досвід Італії для його подальшого вдосконалення. Наприклад, можливою перспективою є розширення категорій випадків, коли може бути надана компенсація, а також уточнення критеріїв визначення розміру компенсації. Проте, перед впровадженням будь-яких змін українського законодавства, важливо ретельно вивчити та адаптувати досвід Італії до конкретних потреб та особливостей українського суспільства і правової системи. Також потрібно забезпечити високий рівень захисту прав осіб, які зазнали моральної шкоди, та забезпечити реалізацію компенсаційних вимог у практичний спосіб.

Ключові слова: шкода; моральна шкода; компенсація моральної шкоди; заподіяння шкоди; умови відповідальності за заподіяння шкоди.

Buletsa S.B. Features of compensation and types of moral damages in Italy.

In this article, an analysis of the norms of the current Italian legislation, which determines the grounds and procedure for compensation of moral damage, is carried out for the completeness of the regulation of social relations arising from the reasons for compensation of moral damage, as well as some problems that arise in judicial practice in the compensation of moral damage are considered. Taking this into account, the concept of moral damage was considered and its relationship with types of damage was analyzed, the procedure for applying various regulatory acts, the mechanism for regulating the compensation of moral damage, shortcomings and opportunities for improvement of this mechanism were analyzed; the available criteria for determining the amount of monetary compensation, the composition of persons who have the right to demand the protection of violated civil rights through compensation are evaluated.

The subject of research in this article is the consideration of the causes of the emergence of the legal construction of compensation for moral damage, the study of the evolution of the

mechanism of legal regulation of compensation for moral damage in Italy. The relevance of the study is due to the importance of studying the peculiarities of the regulation of the civil legal mechanism of the institution of compensation for moral damage and the need to systematize views on the understanding of the development of the mechanism of legal regulation of the institution of compensation. It is also necessary to note the importance of conducting a comparative analysis of moral damage compensation as a way of protecting civil rights. Several formulations of the concept of moral damage are named, a lot of attention is paid to the problems of defining this concept, conditions of responsibility for causing damage.

The author notes that the experience of compensating moral damages in Italy can be useful to take into account when developing the legal regulation of Ukraine. The principle of compensation for moral damage reflects the recognition of the fact that the violation of rights can cause not only material damage, but also damage to the psychological well-being and dignity of the victim. Italian law allows persons who have suffered non-pecuniary damage to seek compensation from the person who caused such damage. Compensation for moral damage includes not only financial compensation, but also recognition of the violation of rights and public correction.

Ukraine also has legislation regulating the compensation of moral damages, but the positive experience of Italy can be taken into account for its further improvement. For example, a possible perspective is the expansion of the categories of cases when compensation can be provided, as well as the clarification of the criteria for determining the amount of compensation. However, before implementing any changes in Ukrainian legislation, it is important to carefully study and adapt Italy's experience to the specific needs and peculiarities of Ukrainian society and the legal system. It is also necessary to ensure a high level of protection of the rights of persons who have suffered moral damage, and to ensure the implementation of compensation claims in a practical way.

Key words: pity; moral damage; compensation for moral damage; causing damage; conditions of liability for damage.

Постановка проблеми. Людина як особистість завжди має бути захищена правовою системою, незалежно від доходу чи прибутку, які вона може отримати від використання своєї фізичної чи інтелектуальної діяльності. Будь-яка особа, яка навмисно заподіює збитки або шкоду іншій особі у спосіб, що суперечить моральним засадам, за своїм змістом протилежна добру або громадському порядку, зобов'язана відшкодувати останній завдану шкоду.

Незалежно від країни загальні положення про моральну шкоду однакові, кожна особа повинна поважати гідність, особистість, недоторканність приватного життя та душевний спокій своїх сусідів та інших осіб, пригнічення або приниження іншого через його релігійні переконання, низьке становище в житті, місце народження, фізичну ваду чи інший психологічний, майновий стан - заборонено. Травма морального характеру сама по собі є шкодою, яка впливає на фізичну чи психічну цілісність людини, і, отже, є шкодою, яка має бути відшкодована за законом, якщо вона є наслідком навмисної чи недбалої поведінки, яку можна приписати іншим. Наприклад, право кожної людини на здоров'я, що розуміється в широкому сенсі як фізично-психічна цілісність, визнається і захищається в усіх правових системах.

Авторка ставить сою за **мету** розкрити особливості компенсації та види моральної шкоди в Італії.

Виклад основного матеріалу. В Італії нематеріальна шкода поділяється на моральну шкоду та біологічну шкоду. **Моральна шкода**, як правило, розуміється, як страждання, яких зазнав суб'єкт в результаті, наприклад, фізичних ушкоджень; цей вид шкоди визнається прямим положенням ст. 2059 Цивільного кодексу Італії.

При ушкодженні права на здоров'я (ст. 32 Конституції Італії), використовується назва, яка говорить про **біологічну шкоду**. Визначення біологічної шкоди знаходимо в Кодексі приватного страхування [1], який визначає біологічне ушкодження у вигляді «тимчасового або постійного ушкодження психофізичної цілісності особи, чутливого до медико-правової оцінки, що має негативний вплив на повсякденну діяльність та на динамічно-відносні аспекти життя потерпілої сторони, незалежно від будь-яких наслідків для здатності отримувати дохід».

Біологічна шкода відшкодовується при порушенні ст. 32 Конституції Італії; статті 2043 і 2059 Цивільного кодексу Італії; статті 581, 582, 590 Кримінального кодексу Італії; правилах захисту працівників, які містяться в Законі 300/70; Закон 833/78 про заснування національної служби охорони здоров'я [2]. Страждання, які не можуть перерости в біологічну шкоду через обмежений проміжок часу між ушкодженням і смертю, можуть бути відшкодовані лише як моральна шкода.

Наприклад, Конституційний суд Італії у своєму рішенні №88 від 1979 р. зазначив, що таке благо як здоров'я безпосередньо охороняється ст. 32 Конституції Італії не тільки в інтересах громади, але також і, перш за все, як фундаментальне право особи, таким чином, щоб воно було сконфігуроване як основне та абсолютне право, яке повністю діє навіть у відносинах між приватними особами. Це рішення відносить шкоду за-

подіяну здоров'ю до сфери моральної шкоди, яка може бути відшкодована лише відповідно до ст. 2059 ЦК Італії.

В Італії моральна шкода відповідно до ст. 2059 Цивільного кодексу Італії [3] відшкодовується лише у випадках, встановлених законом, які поділяються на дві групи: випадки, у яких відшкодування прямо передбачено (наприклад, у випадку, коли делікт містить у собі деталі злочину); і те, в якому можливість відшкодування шкоди, про яку йде мова, хоча і не передбачена законом *ad hoc*, але має бути визнана на основі конституційно орієнтованого тлумачення ст. 2059 Цивільного кодексу за те, що делікт серйозно порушив особисте право, яке прямо захищається Конституцією. Поза встановленими законом випадками відшкодування моральної шкоди здійснюється лише у разі встановлення порушення недоторканного права особи. У таких випадках немає окремих підкатегорій у загальній категорії «моральна шкода», а лише конкретні випадки, визначені законом, на найвищому рівні, встановленому Конституцією, для відшкодування моральної шкоди.

Також, слід згадати про розроблену в юридичній літературі на початку 90-х років *екзистенціальну шкоду*, яка мала на меті моральну шкоду, відмінну від біологічної шкоди, за відсутності ушкодження психофізичної цілісності, а суб'єктивна моральна шкода єдина моральна шкода, яка може бути відшкодована за наявності злочину, відповідно до традиційного обмеженого тлумачення статті 2059 Цивільного кодексу Італії [4]. Таке положення викликало з боку держави намір розширити підстави компенсації за моральну шкоду, заподіяну особі, звільнивши її від обмежень ст. 2059 Цивільного кодексу Італії, і, керуючись ст. 2043 Цивільного кодексу Італії, де розуміється як регулювання компенсації не тільки матеріальної шкоди, а й моральної шкоди, завданої особі. Було зазначено, що у випадку, якщо протиправне діяння обмежує діяльність людини, змушуючи її приймати поведінку, відмінну від тієї, що була в минулому, виникає новий вид шкоди (стосовно суб'єктивної моральної шкоди та шкоди біологічної), визначеної з виразом «екзистенційна шкода», яка полягає у виявленні змін способу життя, стосунків, у втраті якості життя, у компромісі екзистенціального виміру особи.

Слід зазначити, що в ст. 2043 Цивільного кодексу Італії в якій несправедлива шкода передбачена у вигляді екзистенціального упередження (погіршення якості життя, зміна життєдіяльності, що не приносить доходу), компенсується при доведенні наявності не лише шкоди, але і порушення інтересу особи. Цей недолік, не врахований судовою практикою по суті, яка показала себе на користь надання компенсації за шко-

ду (збиток-наслідки), без проведення розслідувань щодо несправедливості збитку (за шкоду інтересам). Рішення № 7713/2000 [5], говорячи про екзистенціальну шкоду та використовуючи зв'язок між ст. 2043 Цивільного кодексу Італії і статтями 29 і 30 Конституції, подібно до того, що сталося в той час для біологічної шкоди, визнали основу захисту при порушенні конституційно захищеного права дитини на освіту та навчання, невід'ємну шкоду - подія. Оскільки ст. 2043 Цивільного кодексу Італії, пов'язана зі ст. 2 Конституція обов'язково повинна бути розширена, щоб включити компенсацію не лише за збитки у суворому значенні майна, але й за всі збитки, які принаймні потенційно перешкоджають діяльності людини, порушення конституційних прав загрожує компенсаційною санкцією за факт самої травми (шкоди) незалежно від будь-яких грошових наслідків, які може спричинити шкода.

Верховний суд Італії вважає за необхідне порівняти компенсацію за моральну шкоду з компенсацією за біологічну шкоду. Зокрема, Суд стверджує, що ніщо не перешкоджає компенсації моральної шкоди пропорційно біологічній шкоді (Рішення № 702/2010 [6]).

Моральна шкода має бути відшкодована в повному обсязі, але без дублювання: тому практику ліквідації як моральної, так і біологічної шкоди у разі заподіяння тілесних ушкоджень слід визнати неправильною; а також скасування у разі смерті члена сім'ї як моральної шкоди, так і втрати батьківських стосунків: обидва, відповідно до сказаного, фактично становлять шкоду одного типу [7].

«Екзистенціальна» шкода полягає у будь-якому порушенні діяльності людини (наприклад, шкода сімейному спокої або насолоді здоровим середовищем), і відрізнятиметься як від біологічної шкоди, оскільки вона не передбачає наявності тілесного ушкодження, так і від моральної, оскільки вона не буде лише суб'єктивним внутрішнім болем. Серед відповідних рішень по даному питанню є рішення Суду №. 7713/2000, п. 9009/2001, н. 6732/2005, п. 13546/2006, п. 2311/2007 [8].

Нематеріальна компенсація служить для визнання того факту, що моральна шкода сталася в результаті порушення фундаментального права людини, і відображає у найширшому розумінні тяжкість шкоди. Компенсація моральної шкоди «передбачає гнучкість та об'єктивний розгляд того, що є справедливим, чесним і розумним у всіх обставинах справи». Суд присудить лише таку сатисфакцію, яка вважається «справедливою» за конкретних обставин. Відповідно, враховуватимуться особливості кожного випадку. Факт порушення сам по собі становить достатню справедливу сатисфакцію, без жодних вимог

щодо фінансової компенсації. Він також може знайти причини справедливості, щоб присудити менше, ніж фактична вартість заподіяної шкоди або фактично понесених витрат або навіть не присуджувати жодної компенсації. Якщо наявність такої шкоди буде встановлено, і якщо суд визнає необхідним грошове відшкодування, він оцінить на справедливій основі, враховуючи стандарти, які випливають із його прецедентного права.

Цікавим є підхід до системи розрахування моральної шкоди в Італії, які мають назву Міланські таблиці. Починаючи з 2009 року і, також до оновлених таблиць Мілана 2021 року, пропонується спільне врегулювання моральної шкоди внаслідок «постійного ушкодження психофізичної цілісності особи, підданої медико-правовій оцінці», як в її анатомо-функціональних наслідках і середня реляційна (так звана «стандартна» біологічна шкода) та приватна (так звана персоналізація), а також наступна моральна шкода у вигляді «болю» та «суб'єктивних страждань» (так звана моральна шкода), упередження оплачується окремо до 2008р. Діапазон грошових значень від мінімуму 98,00 євро до максимуму 147,00 євро пропонується для компенсації повної «тимчасової» нематеріальної шкоди, що відповідає одному дню тимчасової непрацездатності на 100% [9].

Міланські таблиці представляють собою інструмент для розрахунку сум, що виплачуються як компенсація моральної шкоди, після ДТП або медичної відповідальності. Це паранормативний документ (Cass. N. 12408/2011) [10], який дозволяє справедливе врегулювання моральної шкоди відповідно до окремого випадку. Таблиці гарантують передбачуваність та однаковість судового врегулювання на всій території Італії. Крім того, вони являють собою єдиний параметр і дозволяють уникнути нерівностей у розрахунку сум. Адже їх застосування не дозволяє ліквідувати подібні випадки різними способами. Іншими словами, ці таблиці мають на меті забезпечити базову грошову однаковість [11]. Міланські таблиці — це не що інше, як критерії, розроблені міланською юриспруденцією щодо дорожньо-транспортних пригод; перевага цих параметрів полягає в тому, що вони встановили максимальні відсотки персоналізації компенсації на основі ступеня стійкої втрати працездатності суб'єкта. Наприклад, для мікропостійних ушкоджень, тобто до дев'яти відсотків інвалідності, максимальне збільшення персоналізації встановлюється на 50%. Тому до моральної шкоди, визначеної за таблицями Міланського суду, суддя може застосувати збільшення суми компенсації до 50% [12]. Починаючи з 2021 року і продовжуючи 2022 року, Обсерваторія цивільного судочинства Міланського суду внесла деякі

зміни в таблицю моральної шкоди, виходячи з останньої юридичної орієнтації, відокремивши «точку біологічної шкоди» «від так званого» збільшення через до страждань (або «моральної шкоди»)[13].

Верховний суд Італії зазначив, «щодо справедливого врегулювання моральної шкоди, щоб гарантувати не лише адекватну оцінку обставин конкретної справи, але й однаковість судового рішення в подібних справах, шкода від втрати батьківського піклування відносини повинні бути ліквідовані відповідно до таблиці, заснованої на системі балів, яка передбачає, крім прийняття критерію балів, вилучення середнього балу з попередніх, модульність і перелік відповідних фактичних обставин, серед які, щоб бути вказаними як недефектні, вік жертви, вік потерпілого, ступінь споріднення та спільного проживання, а також зазначення відносних балів, з можливістю застосування виправлень до остаточної суми на основі особливості ситуації, за винятком того, що винятковий характер справи не вимагає, за наявності відповідних причин, ліквідації збитку без звернення до цієї таблиці (Cass. 33005/2021; Cass. 10579/2021; Cass. 26300/ 2021) [14].

У таблицях Суду Мілана 2021 року стає доступним нове поле «Збільшення за страждання», яке дозволяє включити до відшкодуваної шкоди також «суб'єктивні страждання», яку таблиці розраховують як відсоток біологічної шкоди. Щоб зрозуміти нову методологію, може бути корисно скористатися прикладом. Візьмемо випадок 45-річної матері, яка подала в суд, щоб отримати компенсацію за смерть її 15-річного сина, який проживав з нею разом із двома членами основної родини померлого. Нагадуємо, що вартість балів дорівнює 3365,00 євро, аналізуємо різні параметри:

- а) вік первинної жертви 26 балів
- б) вік вторинної жертви 20 балів
- в) співжиття 16 балів,
- г) виживання інших суб'єктів сім'ї 12 балів
- д) якість та інтенсивність емоційних стосунків: тут бали можуть варіюватися від 0 (мінімум) до 15 (середній) до 30 (максимальний)

Тому:

мінімальна винагорода становитиме близько 249 тисяч євро, або 74 бали за бал у 3365 євро. 74 бали отримують шляхом додавання балів усіх літер від а) до е) (26 + 20 + 16 + 12 + 0)

середня винагорода становитиме близько 299 тисяч євро, або 89 балів за бал у 3365 євро. 89 балів виходить шляхом додавання балів усіх букв від а) до е), (26 + 20 + 16 + 12 + 15)

максимальна компенсація становитиме близько 349 тисяч євро, але «ліміт» (поріг, який не можна перевищити) становить 336 500,00 євро. У цьому випадку набрано 104 бали (26 + 20 +

16 + 12 + 30) [15]. Отже, в Італії чітко визначено види шкоди при порушенні особистих немайнових прав та створенні умови для врахування суми компенсації, що бажано запровадити і в Україні.

Також в Італії деякі суди дозволяли в деяких випадках компенсацію за *втрачений шанс*, коли недбала дія чи бездіяльність лікаря позбавляла пацієнта шансу на зцілення або виживання протягом певного часу. У цих випадках компенсація присуджувалася пацієнту або особам, які перебувають на його утриманні, на підставі того, що втрата зміни є формою позитивної шкоди, оскільки можливість сприятливої можливості досягти певного результату чи блага сама по собі є матеріальною сутністю, яку можна оцінити. Аргументація італійських суддів на підтримку договірному характеру відносин між пацієнтом і лікарем, який працює в закладі охорони здоров'я, полягала в тому, що в цих випадках мало місце порушення обов'язку піклуватися про безпеку інших (*obblighi di protezione*), яке базується на довірі пацієнтів, враховуючи професійний статус лікаря. Як наслідок, коли пацієнт вступає в контакт з лікарем для лікування, виникає те, що італійські вчені та судді називають «кваліфікованим соціальним контактом», який тягне за собою виникнення зобов'язань для обох сторін, а отже, і договірну відповідальність тих самих сторін, якщо зобов'язання не виконуються. Теорія «соціального контакту» була, якщо не виключно, застосована до випадків медичної відповідальності, полегшуючи встановлення претензії для пацієнтів, які були зобов'язані лише довести існування «соціального контакту» між ними та лікарем, виникнення шкоди та причинного зв'язку. Навпаки, тепер лікар-відповідач повинен довести, що невиконання своїх зобов'язань не залежало від його недбалості або відсутності причинно-наслідкового зв'язку між його діями чи бездіяльністю та ушкодженнями, яких зазнав пацієнт. Слід підкреслити, що визначення відносин між пацієнтом і лікарем або приватною клінікою як договірних не тільки поклало на лікаря обов'язок доказування відсутності вини, оскільки його вина презюмується, але й розширила строк позовної давності для позову про компенсацію від 5 до 10 років. Окремий медичний працівник не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за звичайну провину, якщо під час своєї професійної діяльності він дотримується керівних принципів і найкращих практик своєї професії, затверджених науковим співтовариством. Єдиною відповідальністю окремого медичного працівника у випадках шкоди, заподіяної з його вини, буде цивільна відповідальність на підставі положень статті 2043 ЦК Італії, яка може бути дещо обмежена за своїм обсягом [16].

У випадках порушення інших нематеріальних благ, крім здоров'я, наприклад конфіденційність, постачальник медичних послуг може нести відповідальність, порушення гідності чи особистої цілісності, як і за будь-який випадок медичної недбалості. З точки зору цивільного права, пацієнт може подати позов про лікування без інформованої згоди у спосіб, дуже схожий на позов про компенсацію шкоди здоров'ю, спричинена неправильно проведеною операцією.

Пацієнт, як правило, повинен просто довести наявність договору та невиконання лікарем своїх зобов'язань, тобто погіршення свого фізичного стану, тоді як лікар повинен довести, що він правильно виконував свої зобов'язання. і що негативний результат є наслідком непередбачуваних подій. Ключовим елементом є те, що будь-яке відшкодування чи компенсація має виплачуватися стосовно живих донорів, оскільки саме донору відшкодовуються чи компенсуються збитки. Відшкодування або компенсація ніколи не повинна бути пов'язана з пожертвуванням як таким.

Як відомо, вимоги до доведення причинно-наслідкового зв'язку в кримінальних і цивільних справах можуть відрізнятися головним чином через те, що дві процедури мають різні цілі. Як правило, доведення причинно-наслідкового зв'язку між діями чи бездіяльністю лікаря та шкодою, заподіяною потерпілому, є менш суворим у цивільному судочинстві, де відповідача просто просять сплатити грошову компенсацію, ніж у кримінальних справах, у яких обвинуваченому може бути призначено покарання у виді позбавлення волі.

Основним принципом відшкодування шкоди є справедлива компенсація, яка, передбачає гнучку і об'єктивний розгляд того, що є справедливим, справедливим і розумним за всіх обставин справи, включаючи не лише позицію заявника, але й загальний контекст у справі. яких сталося порушення.

Також Верховний суд, крім того, історичними «вироками Сан-Мартіно» встановив, що моральна шкода є єдиною моделлю, окремі категорії якої мають лише описове значення (Cass., SS.UU., 11 листопада 2008, п 26972, 26973, 26974, 26975) [17]. Конституційний суд продовжив цю орієнтацію, продовжує наказ про направлення, який у реченні №. 233/2003, вирішуючи питання про конституційну легітимність ст. 2059 Цивільного кодексу Італії чітко визнав категорію «екзистенційної шкоди», яку слід розуміти як третю підкатегорію нематеріальної шкоди. Міланські таблиці, складені Обсерваторією цивільного судочинства Міланського суду, дотримуючись нового напрямку юриспруденції, позначеного Об'єднаними секціями цивільної касації у вироку №. 26972/2008 визнали необхідність єдиного врегулювання моральної шкоди та будь-якої іншої нематеріальної

шкоди, спричиненої ушкодженням психофізичної цілісності.

В Італії особа не може зазнавати дискримінації стосовно особистої свободи чи конфіденційності. Проте законодавець не може вважати перешкодою для розширення переліку випадків, визначених звичайним правом, шляхом забезпечення захисту нематеріальної компенсації також щодо інтересів, притаманних особі, яка не має конституційного статусу недоторканих прав, надаючи перевагу одному над інтересами інших (Конституційний суд № 87/1979)[18].

Висновки. Таким чином, в Італії моральна шкода підлягає відшкодуванню не лише у випадках, прямо передбачених законом, згідно з нормою ст. 2059 Цивільного кодексу Італії, а також у всіх випадках, коли незаконні дії завдали шкоди інтересам або цінностям особи, які мають конституційне значення і не підлягають економічній оцінці. Що стосується змісту, моральна шкода, будучи єдиною категорією, може бути поділена на: біологічну, моральну та екзистенціальну. Моральна шкода визначає збитки, які є результатом порушення прав особи і не мають економічного значення. Судова наука і доктрина пройшли довгий еволюційний шлях, який привів на сьогоднішній день до вироблення наступних категорій моральної шкоди: моральна шкода як короточасний розлад душевного стану; біологічне ушкодження, тобто психофізичне ушкодження особи, піддане медико-правовій оцінці, яке впливає на її повсякденне життя та стосунки, але не залежить від її здатності заробляти; екзистенціальна шкода, яка, завдаючи шкоди іншим конституційно захищеним правам, компрометує здатність здійснювати діяльність, яка виконує людська особа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Codice delle assicurazioni private. *Decreto Legislativo* 7 settembre 2005, n. 209. URL: <https://www.ivass.it/normativa/nazionale/primaria/Car.pdf>.
2. Di Michele Iaselli. *Danno biologico*. 2019. URL: <https://www.altalex.com/documents/altalexpedia/2013/07/02/danno-biologico>.
3. Codice Civile 2022. Testo del Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262 aggiornato con le ultime modifiche apportate, da ultimo, dal D.L. 30 aprile 2022, n. 36. Libro IV, Titolo IX. URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/02/19/dei-fatti-illeciti>.
4. Codice Civile 2022. Testo del Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262 aggiornato con le ultime modifiche apportate, da ultimo, dal D.L. 30 aprile 2022, n. 36. Libro IV, Titolo IX. URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/02/19/dei-fatti-illeciti>.

5. Cassazione civile Sez. I sentenza n. 7713 del 7 giugno 2000 URL: <https://www.avvocato.it/massimario-8928/>.
6. Cassazione civile Sez. III sentenza n. 702 del 19 gennaio 2010 URL: <https://www.avvocato.it/massimario-9188/>.
7. Cassazione civile, sez. unite, 11 novembre 2008, n. 26972. URL: <https://www.miolegale.it/sentenze/cassazione-civile-sezioni-unite-26972-2008/>.
8. Articolo 2059 Codice Civile. (R.D. 16 marzo 1942, n. 262). [Aggiornato al 29/04/2022]. URL: <https://www.brocardi.it/codice-civile/libro-quarto/titolo-ix/art2059.html>.
9. *Calcolo risarcimento danno Tabelle di Milano*. 2022. URL: <https://www.miolegale.it/calcolo/tabelle-milano/>.
10. Corte di Cassazione Sez. III, 7.6.2011 n.12408. URL: <https://www.fondazioneforensefirenze.it/uploads/fff/files/2011/2011-2/2011.10.04%20Risarcimento%20danni/Materiale/Sentenza%20Cassazione%20Sez.%20III%207.6.2011%20n.%2012408.pdf>.
11. Tribunale Ordinario Di Milano 29/06/2022. URL: https://www.ordineavvocatimilano.it/media/news/GIUGNO2022/P-_11185_22.pdf.
12. Mariano Acquaviva. *A quanto ammonta il risarcimento per danni morali* 14 Ottobre 2019. URL: https://www.laleggepertutti.it/303439_a-quanto-ammonta-il-risarcimento-per-danni-morali#:~:text=Il%20danno%20morale%2C%20riguardando%20la,%20offensivo%2C%20abbia%20provocato%20un%20turbamento.
13. Nuovi "Criteri orientativi per la liquidazione del danno non patrimoniale derivante da perdita del rapporto parentale – Tabelle integrate e punti Edizione 2022" URL: https://www.ordineavvocatimilano.it/media/news/GIUGNO2022/P-_11185_22.pdf.
14. Di Marcella Ferrari. *Tabelle di Milano 2022: i nuovi criteri per la liquidazione del danno da perdita del rapporto parentale*. Altalex. 2022. URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2022/07/29/tabelle-milano-2022-criteri-liquidazione-danno-perdita-rapporto-parentale>.
15. Di Marcella Ferrari. *Tabelle di Milano 2022: i nuovi criteri per la liquidazione del danno da perdita del rapporto parentale*. Altalex. 2022. URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2022/07/29/tabelle-milano-2022-criteri-liquidazione-danno-perdita-rapporto-parentale>.
16. Coggiola, Nadia. «Medical Liability Law in Italy», *Journal du Droit de la Santé et de*

- l'Assurance - Maladie (JDSAM), vol. 23, no. 2, 2019, pp. 45-53. URL: <https://www.cairn.info/revue-journal-du-droit-de-la-sante-et-de-l-assurance-maladie-2019-2-page-45.htm>.
17. Articolo 2059 Codice Civile (R.D. 16 marzo 1942, n. 262) [Aggiornato al 29/04/2022].
- Danni non patrimoniali. URL: <https://www.brocardi.it/codice-civile/libro-quarto/titolo-ix/art2059.html>.
18. Corte Costituzionale n.210 del 1-8-1979) URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1979/08/01/079C0087/s1>.